

יזל כטל

פרשת משפטים תשפ"ה שנה ג

וּחִזְיִן שהתורה החשיבה את קשר האשה עם בעלה, עד כדי כך שפייחתה ממנה המצוות עשה שהזמן גרמן. שהרי כתב **האבודרהם** (ברכת המצות ומשפטיהם), שלפיקך אשה פטורה ממ"ע שהז"ג, לפי שהיא משועבדת לבעלה, ואם תעמוד באמצע קיום מ"ע בזמן מסוים נמצא שבזמן זה לא תעשה רצון בעלה, ולא רצתה התורה לחייבה כי רצתה שתחיה בשלום עם בעלה.

ולפי"ז מובנים ד' רה"ג הנ"ל, שמה שפטרו אשה משבועה, הוא משום שגדר שבועה הוא "שבועת ה' תהיה בין שניהם", ואם א"א תישבע הרי זה יסתור ל"בין שניהם" - שלה ובעלה, ויפגום ב"זכו" של השראת השכינה שביניהם, ולכן אמר שא"א לא תישבע.

ובזה מיושבים קו' הב"י: א. מה ששאל שכל התורה נאמרה בלשון זכר, ומאי איריא הכא. להנ"ל א"ש שלא מיעטו אותה מהלשון זכר, אלא מחמת שלא לפגום בשכינה דבין שניהם. ב. מה שהק' דאפי"ו פנוי' נמי, להנ"ל שפיר דאין זה שייך אלא באשה שיש לה בעל, ומשום השכינה שביניהם, וזה הרי לא שייך בפנוי'.

שבועת אשה מעוברת

ועל דרך צחות יש לבאר לפי"ז מה דאי' ברמ"א (חומ"מ צו ס"ו) שאין משביעין אשה מעוברת. ולהנ"ל י"ל, דהרי מעוברת יש בה שכינה בקרבה שהמלאך בקרבה מלמד את העובר תורה [כמבו' בנדה (ל, ב)]. וגם במעוברת נקבה הוא נמי כן לכאוי' ללמדה דינים שלה, וכמו שחייבות בברכות התורה מחמת דינים שלהם], וממילא יש שכינה בה, ואין מחייבים אותה בשבועה כשכבר שכינה בה, ועל דרך אשה נשואה וכו"ל. [ונפק"מ לפי"ז שגם אלמנה מעוברת לא תישבע].

"ש'נאך" או 'שנואך'

כי תראה זמור ש'נאך ריבץ תנזת מש'או (כג, ה)

הנה התורה מדברת על אדם שהולך בדרך ונפגש בשנוא, ואי' בפסחים (ק"ג, ב) שמדובר שראה בו דבר ערוה ומותר לשנוא אותו בדין. ולפי"ז צ"ב הלשון "ש'נאך", והיה צריך לומר 'שנואך', כי אני ההולך בדרך פוגש את השנוא שלי שאני שנוא לו, ולא הוא אותי, וא"כ החמור הוא של שנוא שלי וממילא היה צריך לומר 'חמור שנואך'.

ונראה מכאן ראי' לד' התוס' בפסחים (שם ד"ה שראה). שהק' התוס' אם איירי ששנוא לו כדין כי ראה בו דבר ערוה, מה כוונת הגמ' בב"מ (ל"ב, ב) שצריך לכפות את יצרו ולא לשנואו, והרי מצוה לשנוא אותו ולא הוי יצה"ר. ותי' התוס', דמכיון שהוא שנוא גם חבירו (בעל החמור) שנוא, משום שנאמר (משלי כו, יט) "כפמים הפנים לפנים פן לב האדם לאדם", ובאין לידי שראה גמורה ועל זה שייך כפיית היצר.

נמצא לפי ד' התוס', שבעצם ההולך בדרך שנוא חלק כדין [לפי שראה בו דבר ערוה] וחלק שלא כדין [שהוסיף שראה מחמת שנאת בעל החמור עליו], והתורה איירי על חלק השנאה שהוא שלא כדין. נמצא שמחמת השנאה שהתלבת בינינו הרי כעת גם בעל החמור שנוא אותי [את ההולך בדרך], וא"כ שפיר הוי "חמור שנואך".

אמור מעתה, שמשינוי לשון התורה שבמקום הפשטות "שנואך" כתבה "שנואך", מהא גופא יש הכרח לביאור התוס' בסוגיא, וכו"ל.

השנאה והסרתה

כי תראה זמור ש'נאך ריבץ תנזת מש'או וזרל'ת מעוזב

לו עזב תעזב עמו (כג, ה)

וכתב בתרגום אונקלוס 'משבק תשבוק מא דבלבך עלוהי ותפריק עמיה'. וכע"ז בתרגום יוב"ע.

בדין זה שנצטווה לפרוק את השנאה מעליו, יש לחקור האם הוצאת השנאה הוי חלק מהמצוה, או תנאי שיעשה כן קודם למצוה. ונפק"מ אם מעכב, שאם הוא חלק מהמצוה ודאי מעכב, ואם הוא תנאי במצוה אפשר שאינו מעכב.

והנה צ"ב האיך שייך שיעיד על עצמו שפרק את השנאה מליבו,

ומכ'ה אביו ואמו בוזת יומת (כא, טו)

יש לעורר מדוע לא נאמר 'מכה אב ואם'. ועי' בזה בהעמ"ד.

ונראה בזה, דהנה בחולין (יא, ב) מיייתי מקור לדין זיל בתר רובא מהכא, ר'ב מרי אמר אתיא ממכה אביו ואמו, דאמר רחמנא קטליה, וליחוש דלמא לאו אביו הוא, אלא לאו משום דאמרין זיל בתר רובא, ורוב בעילות אחר הבעל'.

מעתה מובן שלכך כתבה התורה "אביו ואמו" ולא רק 'אב ואם', כי מהכא [דיליף זיל בתר רובא] יש הוכחה לחיובו שהוא משום שהם 'אביו ואמו' שלו, ולא רק אב ואם סתם. שהרי מכאן הוכיחה הגמ' דאזלי' בתר רוב בעילות, וממילא הוא הבן של אב זה ושל אם זו 'אביו ואמו' - שלו, ומשום הכי הוא דחייב. ודו"ק.

האיסור בחפירת בור ברה"ר דאורייתא או דרבנן

וכי יפתחו איש בור כו' ולא יכסו (כא, ל"ג)

בב"ק (נא, א) טורחת הגמ' למצוא בור של שני שותפין, ובתוך הדברים אומרת הגמ' שאם נעמיד באופן ששנים שלחו שליח אדם אחר לחפור בור, הרי לא מהני כי אין שליח לדבר עבירה, והשליח יהיה חייב. והנה רש"י להלן מינה (נג, א) כתב דהעבירה היא במה שמקלקל רה"ר.

איסור דרבנן

והנה המשנ"ל (פ"ב מרוצח ה"ב), הוכיח מדברי רש"י, שגם בעבירה דרבנן אמרי' אין שלד"ע, שהרי איסור זה דמקלקל ברשות הרבים פשיטא שהוא מדרבנן, ואומרים בזה אין שלד"ע. **והדבר** קצת תמוה, שהרי לשון התורה "כי יכרה איש בור", ואי' בגמ' בב"ק (מט, ב) שחייב על עסקי כרי' ופתיחה, משמע שיש משמעות בתורה על חפירת הבור. והיינו עצם זה שמעמיד נזק העלול לסכן אנשים הוי איסור. ואפשר שכלול במה שאמרה תורה "לא תשים דמים בביתך", וא"כ יש בו קצת טעם של דאורייתא.

איסור דאורייתא

ובאמת כ' הנובי' (קמא אה"ע ס"י ע"א או' טז) שאסור מן התורה לעשות תקלה להזיק, וז"ל 'דומה למזיק חבירו בידים, דתקלה זו שעושה הוי כמזיק בידים שהתורה חייבתה עליו, ולזה כיון רש"י שם'. ויש לדקדק נמי לשון רש"י בגיטין (נג, ב) 'מטמא ומדמע - איסורא דרבנן הוא כיון דלא שמייה היזק אין כאן איסורא דאורייתא', משמע שנוק הניכר הוי איסורו מדאורייתא.

הפסוק בתהילים מעיד שהוא איסור דאורייתא

והנה כתיב (תהילים קיט, פה) "כרו לי זדים שיחות אשר לא כתורתך". ופי' הרד"ק 'אשר לא כתורתך, שאמרת והזהרת (דברים יט, י) ולא ישפך דם נקי'. וכ"כ האב"ע. **ובמצו"ד** כ' אשר לא כתורתך - כי התורה אמרה ואהבת לרעך כמוך (ויקרא יט, י). הנה הרד"ק ביאר על התוצאה שעלול למות הנופל בו, ובמצו"ד משמע לכאוי' נמי שהכוונה על הנופל.

אולם אפשר לפרש שהכוונה על עצם החפירה, וביאור הפס' "אשר לא כתורתך" היינו על עצם החפירה שהיא לא כדין תורה, כי אסור לחפור בור. ואולי באמת הוא מצד "ואהבת לרעך כמוך", וקאי על עצם החפירה. עכ"פ יהיה לנו ראי' שחפירת בור אסור מדאורייתא, שהרי נאמר בזה "אשר לא כתורתך".

שבועת אשת איש

ש'בעת ה' תהיה בין שניהם (כב, י)

הנה חידוש כ' בהגהות מיימוניות (פ"ה מטוען ה"י) בשם רב האי גאון, שאין משביעין אשת איש, שנא' 'שבועת ה' תהיה בין שניהם' ולא אשת איש'. ובפשטות הוא משום שהלשון "שניהם" הוא לשון זכרי'.

ותמה בב"י (חומ"מ ס"ו צו לסעי' ד), וז"ל 'ואיני יודע מה טעם הוא זה, דאי משום דשניהם הוי לשון זכר אינה ראייה, דכל התורה כולה בלשון זכר נאמרה. ועוד, דלפי דבריהם מאי איריא אשת איש אפילו פנויה נמי. אלא האי טעמא אינו עיקר'.

ואפ"ל בזה, דהנה אי' בסוטה (יז, א) 'איש ואשה זכו שכינה ביניהם', היינו שה'זכו' הוא במה שהיא בעלה והשכינה יחד, אך לא עם אחרים.

² וכן משמע מהגי' מרדכי שבועות (רמז תשפט).

³ ועי' בזה במרדכי בב"ק (פ"ח רמז פט) שהביא פלוגתא בזה.

ואם צריך לכך בירור ע"י ב"ד וכי ילך לב"ד והבהמה המתייסרת תחת המשא תמתין לו.

ונראה, שבעצם זה שמחליט שהולך בשמחה לעזור לשונאו, זהו גופא מעשה של עזיבת השנאה ממנו, ואף אם ירגיש קפידא עליו מ"מ כעת הוא שמח עמו.

ויש לדקדק בזה את לשון התרגום יוב"ע, שכ' 'משבוק תשבוק **בהיהא שעתא ית סנא דבלבן עליו**, [ביאור: עזוב תעזוב **באותה השעה** את השנאה שבלבך עליו]. וצ"ב מדוע פירש כן. ולהנ"ל א"ש כי אין דרישה לאדם באותו רגע שיעזוב לגמרי את שנאתו עליו, רק יכול להתגבר באותו רגע.

אולם היותר נכון בדי' יוב"ע הוא, שבעצם כל מה שאמרה תורה "עזוב תעזוב עמו" הוא לשעה, שהרי אדם זה עבר עבירה בעד א' כמבו' בפסחים (ק"ג, ב) ובתרגום יוב"ע, וא"כ בדין הוא חייב לשנאו אותו, ולכן אחר שגמר לסייע עמו שוב יחזור לשונאו. **אם נכון** הדבר נמצא שיו"ב לא אזיל כדעת התוס' בפסחים שם, כי לתוס' גם בעת שעוזר לו עדיין יש מצוה לשונאו [על מה שראה בו דבר עבירה], ורק על תוספת השנאה שלא כדין על זה נאמר שיכוף את יצרו. ואילו ליו"ב"ע [לפי ביאורנו הנ"ל] משמע לכאו' שיעזוב את השנאה לגמרי, ויכוף את יצרו גם על חלק זה שמותר לו לשונאו.

זהירות יתירה בצעב"ח

וצ"ב אם התורה רצתה שלא יהיה צעב"ח מדוע ציוותה לעזוב את שנאתו, וכי מה לא טוב היה אם התורה היתה מצוה לו לפרוק את המשא מהחמור וגם לשונאו, מה סתירה יש בין זה לזה, וכי אינו יכול לפרוק מהחמור ולשנאו את הבעלים.

ונראה ללמוד מכאן סלסול של התורה וזהירות בדין צעב"ח. כי אם לא היה מסיר מעצמו את השנאה מליבו, מדרך הטבע שפעולת הפריקה היתה קשה, כי לא היה מדבר עמו באחוזה וידידות, והחמור היה סובל מכך. אולם כעת שהסיר שנאתו ממנו, הרי הפעולה להצלת החמור מיסוריו תהיה מהירה ויעילה יותר. ובשביל שחסה התורה על צער החמור, ציוותה שלא יהיה שום צער עליו, וזאת ע"י שהמטפלים בפירוק המשא יהיו שווים בדעה ובעשיה ויעבדו בלב אחד להסיר את המשא בעיילות.

שמירה בכלי המקדש

ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו (כג, יג)

הנה בכל מקום בתורה נאמר לשון שמירה, כגון "תשמרו" (בראשית יז, י; ויקרא יח, ד), "תשמרו" (שמות לא, יג), "שמרו" (דברים ה, יב; שם ו, יז; שם טז, א) וכדו'. וכאן הוא הפעם היחידה בתורה שמוזכר לשון זה בניקוד כזה: "תשמרו", הלא דבר הוא.

והנה בפסי"ז כאן אי' 'תשמרו'. להביא סידור השלחן והמנורה והמזבחות'. **וצ"ב** מאי שייטא להכא.

ביאור לשון "תשמרו"

ונראה, דהנה בכל התורה לשון שמירה במשקל 'תשמרו' הוא לשון של ציווי לשמור, אולם כאן אין זה לשון ציווי. והטעם לזה, שהרי כאן א"א לפרש לשון ציווי לפי שאין כל ישראל יכולים ליכנס לסדר את השולחן והמנורה על מקומם, שהרי אין כניסה לישראל להיכל כדאי **בכלים** (פ"א מ"ח), ומוכרח שהכהנים מוזהרים על כך וישראל שולחים אותם, ולכן נאמר על זה "תשמרו" לשון סביל ולא לשון פעולה.

ומה שבקרבן תמיד לא נאמר "תשמרו", אלא "תשמרו להקריב לי במועדו", והרי בקרבן תמיד הכהנים מתעסקים ולא ישראל. היינו משום שאכן יש חלק לכל איש ישראל בקרבן התמיד, ולכן נחשב שהישראל מקריבו. משא"כ בסידור השולחן אף שישראל שותפים בעצם השולחן, אך לא בדין סידורו, וזה קאי

רק על הכהנים לסדרו ורק הם יכולים ליכנס לשם, לכן נאמר בזה לשון "תשמרו".

אם לוחות האבנים הונו מוקצה

ויאמר ה' אל משה כו' ואתנה לך את לוחות האבן והתורה והמצוה אשר פתתתי להורתיכם (כד, יב)

לכאו' הלוחות הונו מוקצה מחמת חסרון כיס, שהרי היו עשוין מסנפירינן, והוא יקר מאוד. וא"כ ק' האיך משה החזיקם, הרי אי' **בשבת** (פ"ו, ב) שבשבת ניתנה תורה.

היתר טלטול כשהמוקצה בידו

וצ"ל דהנה פרשה זו נאמרה אחר מתן תורה, כמ"ש רש"י כאן, נמצא שהקב"ה הביא לו את הלוחות ולזה בוודאי לא היה יכול לסרב, דאף אם הוא מוקצה מ"מ כן ציוה לו ה', והוי כהוראת שעה לו להחזיקם. ועתה כאשר הלוחות כבר בידו תו אין צריך להניחם מידי, שהרי כ' **הרמ"א** (או"ח רסו ס"ג) שאם היה לו כיס בשבת יכול לילך עמו לכל מקום שירצה, דכיון שהוא בידו אין איסור להמשיך להחזיקו. וכ' **המג"א** (שח סק"ז) גם בדעת השו"ע שאם לקח המוקצה בהיתר, כל עוד היא בידו מותר לטלטלה להיכן שירצה. והוסיף, שאפי" נטלה באיסור נמי יש היתר זה שבעודה בידו ויכול להמשיך לטלטלה.

והנה הכא אם נדון את מה שהקב"ה נתנה לו בתורת היתר, בוודאי שיכול להמשיך לטלטלה. ואף אם נימא שמה שהקב"ה נתן לו אין זה בגדר היתר, שהרי כלפי הקב"ה למשה אי"ו היתר' ד"לא בשמים היא", א"כ בא לידו באיסורא ובזה כ' **המג"א** דגם יש את ההיתר להמשיך ולהחזיק בידו, ושפיר החזיקה כדיו'. **אולם** צ"ב לדעת **הגר"א** (יו"ד רסו סק"ג) שאין היתר להשאיר את המוקצה בידו, ועכ"פ במוקצה מחמת חסרון כיס הוא ודאי סובר כן. א"כ ק' מדוע לא עזבו משה מייד. ולכאו' משמע מכאן כהמג"א הנ"ל, שיש את ההיתר להמשיך להחזיק אחר שהגיע לידו.

ואפשר ליישב גם לשי' הגר"א, שגזירת כלים עוד לא היתה אלא בזמן נחמ"י, כמבו' **בשבת** (קכג, ב), והגר"א סובר שאת זה לא קיים משה, דהיא גזירה מאוחרת.

ושמא י"ל עוד [מה שמשא החזיק הלוחות שהם מוקצה], דמכיון שהלוחות היו כבדים מאוד, כמבו' **בתרגום יוב"ע** (דברים לד, יב) שהיו משא מ' סאה, אף שהיה יכול לנושאם מ"מ לא הוי כדרך כל הארץ, והוי שלא כדרך ושריט.

ובנאמת שיש לדון אף שהיו יקרים, הרי היו קודש, וקיי"ל **בשו"ע** (או"ח שח ס"ד) שכתבי הקודש אינן מוקצה. אך התם שאני שיש להם שימוש לקרוא בהם, ואף אם הם יקרים לא ימנע מלהשתמש בהם, אך הלוחות וכי היה בהם שימוש לקרוא בהם אחר שניתנו.

ביאור "ישמח משה"

ולפי"ז יש לבאר מה שנא' בשחרית לשבת 'ישמח משה במתנת חלקו כו' ושני לחות אבנים הוריד בידו, וכתוב בהם שמירת שבת, וכן כתוב בתורתך'. **ויש לבאר**, דאיירי כאן על אחיזתו של משה בלוחות, וזהו 'ישמח משה במתנת חלקו' כי הלוחות אכן היו שלו, שהוא קיבלם מהקב"ה. אלא שבשני הלוחות שהחזיק יש בעי' של שמירת שבת, דהונו מוקצה, ולכן אמר וכתוב בהם שמירת שבת, והאיך אטול אותם. אולם מכיון שמחוייב למה שכתוב בתורה 'וכן כתוב בתורתך', היינו שמירת שבת כפי דיני התורה, ובדין תורה מותר מחמת הטעמים הנ"ל אל כהמג"א דשרי בהחזיק בה מתחילה כדין וכו' כמשנ"ת, לכן שפיר החזיקם כדת וכדין, וכמו שנא' "ושמרו בני ישראל את השבת".

לע"נ הגאון רבי מרדכי ב"ר חיים זצ"ל ומרת פריידא גיטל ב"ר חיים עזרא ע"ה רינהולד לע"נ מרת גילה זהבה וינגרטן ע"ה בת הג"ר מרדכי רינהולד זצ"ל

C8460331@gmail.com

הסודות אף קודם שניתנה. אולם ממש שניתנה תורה על ידו, כבר סדר קיום המצוות הוא לפי התורה ותקנות דרבנו, שכשראו צורך לתקן עירובי (ודומי בכל תקנות דרבנו) תיקנו, ולא קיים משה תקנות מאוחרות יותר רק מה שקיבל מסיני, ומה שתיקן הוא לדורו, אך מה שהיה אח"כ הוא לא קיים רק בניו אחריו. מעתה יצא כך, קודם קבלת התורה קיים משה את כל התורה כולל עירובי תבשילין ודומיו, כאברהם אבינו [אם ננקוט שאף כל השבטים ובניהם קיימו כל התורה קודם שניתנה, והארכנו במקו"א], ואחר שניתנה תורה לא קיים אל כל אלו אלא רק מה שניתן לו והוסיף בהם כהנה וכהנה מה שצריך, כגון תקנות ז' ימי משתה, ז' ימי אבלות (רמב"ם פ"א מאבל ה"א), קריאת התורה (רמב"ם פ"ב מתפילה ה"א), שואלין ודורשין קודם החג (מגילה לב, א) וכדו'.

° ובאמת יש לחספסק, דשמא מה שמשא נטלם בידו הוי בגדר נט, וא"כ אין לשאול מעשה ניסים. אולם לא נראה כן, דמחסיגי' בנדרים (נח, א) משמע שהיה זה לפי כוחו של משה, כלומר שמשא היה גיבור ולפי כוחו היה זה כדר הטבע ולא נט.

¹ ועל קו' התוס' ע"י ברמב"ן (ב"מ לב, ב) יישוב אחר, ויוב"ע יכול ליישב בדרך זו.

² כמדוקדק לשון רש"י (במדבר טו, טו) 'אל תפן אל מנחתם כו', והמדרש אומר יודע אני שיש להם חלק בתמידי צבור, אף חלקם לא יקובל לנפדן לרצון, תינחשו האש ולא תאכלנו, משמע שיש חלק מבורר בזה, וע"י רש"י סוכה (כו, ב ד"ה כל האזרח) ובאחיזתו (ח"ג סוף ס"י מט), ואכמ"ל בזה.

³ לוחות ואשונות ואחרונות שניהם היו עשויים סנפירינן, כדאי בילקוט (עקב רמז תתנד).

⁴ ובידו הגר"א (או"ח רסו) פליג, וס"ל שרק כשב לידו בהיתר מותר להמשיך לטלטלה. וע"י בזה בבה"ל (שם ס"י"ב).

⁵ וע"י בזה בשפ"א שבת (כט, א) כשגוף הדבר מוקצה מעיקרא ונזדמן בשוגג לידו שהוא מותר, וה"נ יש לדון אם שייך לזה כי כאן בא לידו בלי בחירה שלו דהקב"ה ציווהו.

⁶ **קיום התורה ע"י משה קודם שניתנה:**

ובאמת שלפי"ז יצא **דבר מעניין**, שאברהם קיים כל התורה ואפי' עירובי תבשילין, כמבו' ביומא (כח, ב), ולפי"ר משה לא גרע מזה וקיים נמי כל התורה ועירובי תבשילין, וא"כ גם משה קיימו. אלא שיש לחלק, שרק האבות קודם מתן תורה קיימו כן, דחס קיימו את התורה לפי העניינים